

SCURTĂ ANALIZĂ PRIVIND SĂRĂCIA PE GRUPE DE VÂRSTĂ, ÎN MEDIUL URBAN

VASILICA GHIMPĂU

Mulți sau puțini, tineri sau bătrini, angajați sau șomeri, săracii sînt o realitate de necontestat a societății noastre.

Înscriindu-se pe linia investigării problemelor specifice acestui segment defavorizat al populației, articolul de față aduce un plus de informație prin abordarea fenomenului sărăciei în strînsă legătură cu etapele ciclului de viață.

În demersul nostru am pornit de la ideea că atît cauzele sărăciei cît și măsurile de combatere a acesteia variază în funcție de vîrstă. Întrucît eșantionul folosit nu este reprezentativ din punct de vedere al vîrstei capului de gospodărie, s-a optat pentru o cantonare a cercetării în mediul urban, unde distribuția gospodăriilor, după acest criteriu, este satisfăcătoare.

Din analiza primelor date rezultă că 57% din numărul total al unităților observate se situează sub un nivel minim de trai decent. Cum era de așteptat, efectele negative ale transformărilor economice la care asistăm (creșterea galopantă a prețurilor, scăderea puterii de cumpărare ș.a.) se fac resimțite și pe plan social. Procentul obținut sugerează, pe de o parte, amploarea fenomenului în rîndul populației, iar pe de altă parte, oportunitatea multiplicării atribuțiilor în domeniul protecției sociale.

Dar să vedem cum se prezintă situația în funcție de vîrsta capului de gospodărie.

În primul tabel este ilustrată ponderea gospodăriilor sărace în cadrul a 12 grupe de vîrstă.

Situația deosebit de alarmantă a familiilor tinere și vîrstnice se explică prin prisma resurselor economice de care acestea dispun. Este știut că la începutul carierei profesionale veniturile din salarii (care dețin cea mai mare pondere în totalul veniturilor) sînt relativ scăzute. Pe măsura înaintării în vîrstă, salariul crește constant pînă la atingerea vîrstei de 55—60 ani, după care urmează dezangajarea profesională care marchează începutul unui declin al veniturilor.

Interesante, sub acest aspect, sînt și rezultatele cercetărilor efectuate în alte țări¹. Ele evidențiază că odată cu înaintarea în vîrstă a capului de gospodărie survin următoarele modificări:

- importanța veniturilor din salarii se diminuează constant;

¹ Nanak Kakwan, *Analyzing Rediistribution Policies*, Cambridge, Cambridge University Press, 1986

Tabelul nr. 1
 Proporția familiilor aflate în stare de sărăcie, după vârsta capului de gospodărie

	Vârsta capului de gospodărie										— % —	
	Sub 20 ani	21—25	26—30	31—35	36—40	41—45	46—50	51—55	56—60	61—65		66—70
Ponderea gospodăriilor sărace	66,6	41,5	31,3	38,6	37,1	35,7	25,2	28,1	22,9	38,7	59,3	63,8

Tabelul nr. 2
 Percepția standardului de viață după vârsta capului de gospodărie

	Sub 20 ani	Vârsta capului de gospodărie										Media pe eșantioane	
		Vârsta capului de gospodărie											
		21—25	26—30	31—35	36—40	41—45	46—50	51—55	56—60	61—65	66—70		Peste 71 ani
Nu ne ajung nici pentru strictul necesar	25,0	50,8	46,4	55,8	55,0	60,5	68,0	58,2	57,8	60,7	65,7	67,8	40,9
Ne ajung numai pentru strictul necesar	37,5	23,8	24,6	24,0	24,0	17,6	18,0	20,9	21,1	32,2	25,8	25,8	29,9
Reușim să facem față nevoilor dar cu multe eforturi	37,5	25,4	30,0	19,2	21,0	21,9	14,0	20,9	21,1	7,1	8,5	6,4	27,4
Reușim să avem tot ce ne trebuie fără multe eforturi	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,8

* Structura pe vîrste.

— importanța veniturilor din afaceri tinde să crească dar nu linear;
 — importanța veniturilor din fondurile sociale de consum se mărește relativ uniform.

Continuând analiza datelor prezentate în tabel, se observă că după o scădere a procentului gospodăriilor sărace (înregistrată la primele trei grupe de vîrstă și datorată, în temeiul celor afirmate mai sus, majorării veniturilor) are loc un salt în dreptul intervalului 31—35 ani. Explicația este dată de modificarea dimensiunii și compoziției * familiei, respectiv, amplificarea nevoilor ei ca urmare a apariției copiilor².

Trecînd în planul subiectiv, al percepției, să urmărim felul în care săracii își apreciază veniturile în raport cu necesitățile pe care le au (tabelul nr. 2).

După cum era de așteptat, la prima variantă de răspuns s-au obținut cele mai ridicate valori, depășindu-se media pe eșantion la aproape toate grupele de vîrstă.

Totodată, este de remarcat procentul destul de mare (37,5%) al tinerilor sub 20 de ani care își estimează veniturile ca fiind la limita necesităților sau peste această limită. Pentru că tocmai această grupă de vîrstă se distinge prin nivelul redus al veniturilor, considerăm că aparentul paradox se explică prin ajutorul pe care subiecții s-ar putea să-l mai primească de la părinți sau chiar prin conviețuirea lor alături de familia de origine.

De asemenea, sesizăm că, pe măsura înaintării în vîrstă, crește proporția celor profund nemulțumiți de standardul lor de viață. Dacă, la început, această tendință poate fi pusă pe seama sporirii obligațiilor familiale, ulterior, ea apare ca o consecință a diminuării veniturilor (caz specific vîrstelor inactice).

În legătură cu percepția asociată schimbării, omogenitatea relativă a răspunsurilor date de către săraci creează o imagine globală încărcată de neliniște și îngrijorare, explicabilă, de altfel, dacă ne gîndim că șocul trecerii la economia de piață a avut un impact puternic în special asupra grupurilor defavorizate ale populației. La toate grupele de vîrstă s-a constatat o apreciere preponderent mai rea atît a prezentului față de trecut cît și a viitorului față de prezent (excepție fac tinerii sub 20 de ani care în proporție de 50% nu întrevăd schimbări în viitor).

În continuare, luînd în considerare 4 factori care ar putea determina agravarea condițiilor de viață, am încercat să evaluăm temerile săracilor în legătură cu șomajul, inflația, puterea de cumpărare a unor bunuri de folosință îndelungată și posibilitatea de a obține o locuință.

În tabelul nr. 3 este prezentată, pe grupe de vîrstă, structura răspunsurilor la întrebarea: „în ce măsură vă temeți de creșterea prețurilor?”.

Exceptînd primele două intervale de grupare, la toate celelalte vîrste aproximativ 70% dintre săraci sînt foarte îngrijorați de creșterea prețurilor și circa 20% se tem.

Distribuția răspunsurilor, întrucîtva diferită, remarcată la tineri, se justifică prin responsabilitățile mai reduse ale acestora și, nu în ultimul rînd, prin nota de optimism caracteristică vîrstei.

² *Dimensiunea sărăciei în România*, București, Centrul de Informare și Documentare Economică, 1992

* În lucrarea „Dimensiunea sărăciei în România”, Seria Politică Socială nr. 2/1992, se estimează că sub nivelul minim de trai decent se plasează peste 55% din familiile salariate cu 3 copii și peste 70% din familiile salariate cu 4 copii.

Tabelul nr. 3

	Vârsta capului de gospodărie										Peste 71 ani	
	Sub 20 ani	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65		66-70
Sint foarte îngrijorat	50,0	58,0	74,0	72,0	74,5	74,0	75,5	77,0	84,0	68,0	71,0	66,5
Mă tem	37,5	36,0	23,0	24,5	23,5	23,0	21,5	19,0	16,0	28,5	29,0	15,5
În general nu mă tem	12,5	6,0	3,0	3,5	2,0	3,0	3,0	4,0	—	3,5	—	18,0

— % —

Tabelul nr. 4

Tonderea săracilor care se tem de șomaj, în funcție de vîrstă

	Vârsta capului de gospodărie										Peste 71 ani	
	Sub 20 ani	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65		66-70
proponția săracilor care se tem de șomaj	62,5	67,8	71,0	68,6	73,6	68,2	57,4	51,0	10,6	3,5	—	—

— % —

Se observă, totodată, că pentru 18% dintre persoanele în vîrstă de peste 71 de ani, inflația pare să nu mai constituie un pericol atît datorită nivelului scăzut al aspirațiilor, cît și unei anume detașări specifice senectuții.

Cert este că, îngrădind posibilitățile de satisfacere a nevoilor, majorarea prețurilor periclitează situația tuturor celor aflați sub un nivel minim de trai decent.

Al doilea factor care poate contribui în mare măsură la deteriorarea nivelului de trai, îl constituie pierderea locului de muncă.

Tabelul nr. 4 ilustrează, în cadrul fiecărei grupe de vîrstă, proporția săracilor care se tem de șomaj.

După cum se constată, ponderea celor amenințați de spectrul șomajului tinde să crească pînă în dreptul grupei de vîrstă 36—40 ani (unde atinge cea mai mare valoare — 73,6%), după care se diminuează constant, anulîndu-se, cum este și firesc, la vîrstele inactive. Explicația este simplă și o găsim în corelația existentă între vîrsta capului de gospodărie și nevoile gospodăriei, dependente direct de mărimea acesteia. Altfel spus, cu cît responsabilitățile și obligațiile capului de familie sînt mai mari, cu atît teama lui pentru pierderea slujbei se accentuează. Pe de altă parte, cunoscute fiind importanța veniturilor din salarii în ierarhia surselor de venit și perspectiva deloc încurajatoare a creșterii șomajului, îngrijorarea săracilor, legată de pierderea locului de muncă apare absolut întemeiată.

În tabelul nr. 5 este prezentată, pe grupe de vîrstă, ponderea săracilor care se tem de creșterea dificultăților de obținere a unei case :

Numărîndu-se printre nevoile fundamentale ale omului, necesitatea de a avea o locuință proprie face parte din normalitatea vieții umane. Așa cum se vede și în tabel, această nevoie capătă o notă stringentă la tineri, în etapa întemeierii familiei și se atenuază în timp pe măsura satisfacerii ei. În condițiile actuale ale economiei românești, situația dramatică din domeniul locativ, majorarea dobînzilor și creșterea prețurilor locuințelor sînt de natură să neliniștească populația și cu atît mai mult pe cei aflați în sărăcie.

O altă temere a persoanelor chestionate o reprezintă scăderea posibilităților de cumpărare a unor bunuri de folosință îndelungată. La prețurile practicate în prezent pe piața internă, înzestrarea gospodăriei sau reînnoirea bunurilor cu o valoare mai ridicată constituie o reală dificultate nu numai pentru săraci. Datele tabelului 6 pun în evidență, la aproape toate grupele de vîrstă, proporția foarte ridicată a săracilor îngrijorați din motivul amintit.

Traietoria descendentă, pe care se înscriu procentele la ultimele grupe de vîrstă, este motivată, pe de o parte, de nivelul din ce în ce mai scăzut al aspirațiilor vîrstnicilor, iar pe de altă parte, de veniturile considerabil mai mici de care aceștia dispun.

O analiză pertinentă a sărăciei impune, desigur, și abordarea unor aspecte legate de posibilitățile de îmbunătățire a vieții oamenilor nevoiași. Din acest punct de vedere, stratificarea în funcție de vîrstă a măsurilor de combatere a sărăciei este indispensabilă.

Solicitați să opteze pentru una dintre cele nouă soluții enumerate în chestionar, săracii cuprinși în eșantion au realizat, de fapt, și o ierarhi-

Tabelul nr. 5

	Sub 20 ani	21—25	26—30	31—35	36—40	41—45	46—50	51—55	56—60	61—65	66—70	Peste 71 ani
proportia săracilor care se tem de creșterea dificultăților de obținere a unei locuințe	87,5	55,9	50,7	40,5	40,3	37,4	42,6	30,3	15,8	7,2	5,7	3,2

Tabelul nr. 6

	Sub 20 ani	21—25	26—30	31—35	36—40	41—45	46—50	51—55	56—60	61—65	66—70	Peste 70 ani
ponderea săracilor îngrijorați de scăderea posibilităților de cumpărare a unor bunuri de folosință îndelungată	87,5	91,6	97,1	86,0	94,5	91,2	93,5	76,7	84,2	75,0	60,0	45,2

Tabelul nr. 7

	Sub 20 ani										Peste 71 ani
	21-25	26-30	31-35	36-40	41-45	46-50	51-55	56-60	61-65	66-70	
Schimbarea locului de muncă	13,6	8,7	5,8	5,5	1,1	3,3	2,3				
Continuarea studiilor	3,4	1,6		0,7							
Perfecționarea profesională	8,6	5,6	1,2	4,5	4,3	1,6					
Un loc de muncă suplimentar	32,1	21,8	32,5	25,5	24,2	24,5	14,2	10,7			
Desfășurarea unor activități pe cont propriu	5,1	11,6	10,5	7,8	4,5	18,3	30,5	3,6	5,7		13,1
Începerea unor afaceri	5,1	8,6	3,5	3,1	3,4		2,3	3,6			
Emigrare	5,1	5,5	11,5	4,5	5,5	6,5	9,3				3,2
Nu-mi dau seama	16,9	19,1	17,5	40,0	42,8	33,3	28,2	57,9	50,0	51,4	64,4
Altele	10,1	17,5	17,5	10,4	14,2	11,5	13,2	31,5	32,1	42,9	19,3

— % —

zare a acestora. Structurînd, pe grupe de vîrstă, răspunsurile consemnate, s-a obținut situația prezentată în tabelul nr. 7

Examinarea datelor facilitează desprinderea citorva concluzii* :

1. Schimbarea locului de muncă, una dintre soluțiile preferate de tineri, devine din ce în ce mai puțin apreciată pe măsura înaintării în vîrstă. Desconsiderarea ei în timp apare ca o consecință a legislației muncii care, prin măsurile prevăzute (sporul de vechime), încurajează stabilitatea forței de muncă (valori moderate, în regresie).

2. Continuarea studiilor rămîne opțiunea firească a tinerilor pînă în 25 de ani (la prima grupă de vîrstă se obține o valoare ridicată).

3. Perfecționarea profesională constituie o preocupare care se atenuază în timp (valori în regresie).

4. Gradul de motivație pentru obținerea unui loc de muncă suplimentar crește direct proporțional cu vîrstă, pînă la 30—40 de ani, iar apoi se diminuează treptat (valori ridicate).

5. Tentativa desfășurării unor activități pe cont propriu (inexistență la tinerii sub 20 de ani) oscilează în timp, neputîndu-se stabili o anume tendință (valori relativ ridicate).

6. Soluția începerii unei afaceri are aderenți în rîndul persoanelor de 25—45 de ani și, sporadic, la celelalte vîrste (valori scăzute).

7. Emigrarea constituie un remediu pentru puțini subiecți cu vîrstă cuprinsă între 21 și 55 de ani (valori scăzute).

8. Neputința conturării unui punct de vedere, legat de posibilitatea îmbunătățirii situației materiale, devine tot mai pregnantă odată cu înaintarea în vîrstă (valori foarte ridicate).

9. La ultima variantă de răspuns, care cuprinde măsuri nespecificate în chestionar, s-au obținut valori mari la aproape toate grupele de vîrstă. De exemplu, pentru subiecții proveniți din mediul rural, munca în agricultură reprezintă o modalitate de ameliorare a condițiilor precare de viață.

Cele expuse pînă acum confirmă oportunitatea instituirii unor măsuri diferențiate de combatere a sărăciei, în funcție de vîrstă. Dacă, de pildă, la persoanele apte de muncă există o șansă de reabilitare, oferită de Legea cumulului de funcții, îmbunătățirea situației bătrînilor cade, însă exclusiv în sarcina sistemului de protecție socială.

La vîrstele active, sărăcia, generînd resemnare, dezinteres pentru muncă, aspirații scăzute, nu numai că se autoconservă dar determină și o folosire incompletă a singurei bogății a săracilor — forța de muncă, ceea ce constituie o pierdere atît pentru individ cît și pentru societate. Un program eficace de eradicare a sărăciei trebuie, deci, astfel elaborat încît aplicarea lui să nu elimine motivația prosocială, să nu stimuleze atitudinea pasivă, de dependență, a nevoiașilor.

Fără a avea pretenția de a fi epuizat întreaga problematică pe care o implică tematica abordată, am încercat să punctăm doar cîteva aspecte relevante. O analiză minuțioasă, în acest domeniu, necesită cercetări sistematice și presupune angajarea specialiștilor din diferite domenii într-un justificat efort interdisciplinar care să faciliteze instanțelor de decizie, alegerea celor mai bune soluții privind protecția socială a săracilor.

* În paranteză este indicat sensul de evoluție al factorului respectiv.